

Рудницька Н. Ю., А. О. Єфимчук // Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. – С. 19 – 23.

А. О. Єфимчук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри початкової освіти
та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Виховання моральних почуттів у дітей середнього дошкільного віку при ознайомленні з природним довкіллям

Останнім часом у зв'язку із знеціненням справжніх ідеалів та цінностей, таких, як: розуміння, співчуття, доброта, чуйність, проблема виховання моральних почуттів у підростаючого покоління є досить актуальною. Ця проблема безпосередньо стосується і природного довкілля, адже нинішня екологічна криза спричинена низьким рівнем моральної свідомості, невмінням людей раціонально використовувати природні багатства.

Відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи. У цьому документі також зазначено, що зміст дошкільної освіти має виступати основою становлення людини, а методи відповідати віковим особливостям дітей [1, с. 16]. Ця тема також буде

актуальною і для початкової освіти. За Державним стандартом початкової освіти, екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [2, с. 93].

Середній дошкільний вік – сенситивний період, під час якого закладаються основи екологічної свідомості та культури, раціонального ставлення особистості до довкілля, основою чого є моральні почуття дитини до світу природи.

Тому педагоги дошкільного закладу, а також їх батьки повинні озброювати дітей не тільки певними знаннями, але й виховувати розуміння того, що природа – це наш другий дім, який слід берегти та захищати.

Проблемі формування моральних почуттів до природного довкілля в дітей дошкільного віку в науковій літературі приділяли багато уваги відомі вчені: Я. Коменський, В. Сухомлинський, К. Ушинський; зазначена проблема також висвітлена у сучасних дослідженнях Г. Беленької, О. Кононенка, Н. Лисенко, Л. Лепіхової, В. Марщицької, В. Семенчук та ін. вчених, які у своїх дослідженнях здійснювали спроби визначити зміст цього поняття та розробляли практичні рекомендації в контексті виховання моральних почуттів дошкільника до довкілля. У науковій літературі немає єдиного погляду на проблему виховання моральних почуттів дошкільників при ознайомленні із природним довкіллям. Однак основна думка дослідників полягає в тому, що цей процес повинен бути усвідомленим та здійснюватися під час безпосереднього спілкування дитини із світом природи та за належного морального зразка із боку дорослого.

Мета статті: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити зміст і методи виховання моральних почуттів у дітей середнього дошкільного віку при ознайомленні із природним довкіллям.

Ці почуття мають соціальну природу, адже формуються й розвиваються під впливом суспільства (у процесі взаємодії людей один з

одним). Тому, з одного боку, моральні почуття вчені характеризують як духовний феномен, форма вираження якого – це моральна свідомість, а з іншого боку, мають дієво-операційне спрямування: виражаються у відповідних моральних діях та вчинках людини [3, с. 20]. Підґрунтям цих почуттів є також моральні цінності, норми, погляди особистості.

Як відомо, середній дошкільний вік, який припадає на 4 – 5 років життя дитини, є дуже важливим періодом для виховання моральних почуттів дитини до природи. Дитина в середньому дошкільному віці характеризується природною допитливістю, жвавістю реакції на красу довкілля. Це виявляється в міміці, жестах, відповідній поведінці дитини. Сенсорний досвід дошкільника є основою для становлення моральної сфери дитини. Цей процес безпосередньо залежить від збагачення досвіду і сприйняття дитини позитивними враженнями. На думку дослідників, таке сприйняття є засобом емоційного пізнання світу дитиною, адже дошкільник мислить образами, саме враження породжують у дитячій душі відповідні переживання, спонукають до вияву прекрасного й позитивного у своїй поведінці.

Саме в цьому віці дошкільник отримує зразки й уявлення про "хороше" і "погане" (наприклад, одна тварина чи рослина – негарна, а інша – красива). Тому приклад дорослого є дуже важливим у вихованні моральних почуттів щодо навколишнього середовища. Це забезпечується за наявності високоморальних прикладів із боку педагогів ЗДО та батьків, адже тоді дитина матиме зразки відповідної поведінки у природі, тобто ті зразки, які варто наслідувати [4, с. 64]. Отже, моральні почуття дошкільника до природного довкілля – це ті почуття, які є засобом усвідомлення ним правил та норм поведінки у світі природи, мотивують дитину щодо дотримання належної моральної поведінки. Тому у процесі ознайомлення дитини з довкіллям дорослі повинні сприяти розумінню дитини, що таке чуйність, доброта, чесність, уміння співчувати, співпереживати, берегти та примножувати природні багатства.

Експериментальне дослідження із метою вивчення рівня сформованості

моральних почуттів дітей середнього дошкільного віку, проводилося нами у 3 етапи, на базі Житомирського ЗДО № 73. Вибірка склала 20 дітей у віці 4-5 років.

На початковому етапі роботи нами було виділено структуру, рівні, критерії та показники моральних почуттів дошкільника при ознайомленні із природним довкіллям. Робота передбачала відповідні діагностичні методики: *"Навіщо любити природу?", "Довкілля і ми", "Який я у світі природи?"*. Питання анкет були такими: "Як ти вважаєш, чи можна топтати комах, траву під ногами?", "Якщо ти побачиш кошеня, яке викинули, ти йому допоможеш?", "Чи можна смітити у природі?", "Чи боляче деревам, коли їх гілки ламають?". На ці питання передбачалися відповіді: "Так" або "Ні". За відповідь "Так" дитині нараховувався 1 бал, за "Ні" – 0 балів. Оцінка передбачала такі рівні: високий (дитина набирала максимальну кількість балів, у неї наявне бажання виявляти високі моральні якості у світі природи, дошкільник має позитивне ставлення до неї). Середній рівень: бажання виявляти моральні якості – ситуативне, відповіді "так" на більшу частину запитань анкети. Низький рівень: дитина дуже рідко виявляє бажання допомагати та співчувати у світі природи, примножувати її багатства.

На констатувальному етапі нашого дослідження було помічено, що показники дітей із ЕГ та КГ сягали здебільшого середнього рівня, у багатьох дітей ми також помітили результати, які відповідали низькому рівню. Найменший відсоток дітей належав до високого рівня розвитку моральних почуттів при ознайомленні із природним довкіллям (*рис. 1*). Розподіл рівня сформованості моральних почуттів у процесі ознайомлення дітей із природним довкіллям на констатувальному етапі експерименту.

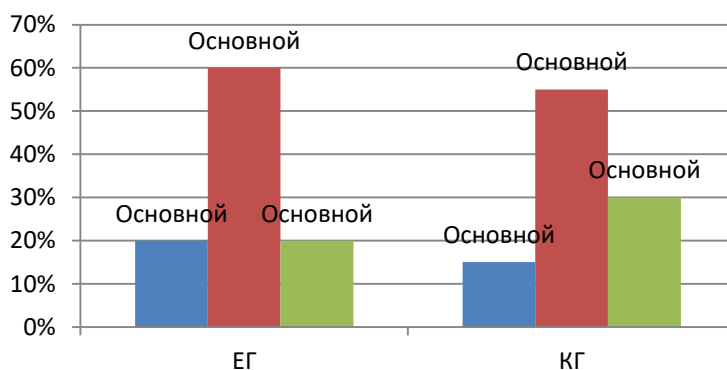

Рис. 1. Результати сформованості рівня моральних почуттів дітей середнього дошкільного віку у процесі ознайомлення з природним довкіллям на констатувальному етапі експерименту.

З огляду на отримані результати, ми розробили авторську модель виховання моральних почуттів у процесі ознайомлення із природним довкіллям дітей з ЕГ, яка передбачала різноманітні заняття за тематикою та змістом, що спонукали дошкільників до засвоєння нових знань про природу та її об'єкти і явища, з метою пробудження пізнавальних інтересів дітей до природи, підвищення рівня культури їх поведінки у природі (бесіда про живу й неживу природу, ігри "Брати наші менші", "Вода – наше багатство", екскурсії на природу, спостереження за змінами у природі та ін.). Отже, робота проводилася як у вигляді звичайних занять, так і за використання нестандартних занять, що проводилися у формі гри, подорожі, казки. У процесі роботи діти були дуже активними, виявляли інтерес. Матеріал, який був використаний нами в роботі, цілком відповідав віковим особливостям дитини середнього дошкільного віку, мотивував до вияву власних моральних почуттів у відповідній поведінці та ін.

Показники рівня сформованості моральних почуттів середнього віку. На контрольному етапі показники моральної вихованості дошкільників були такими (рис. 2.).

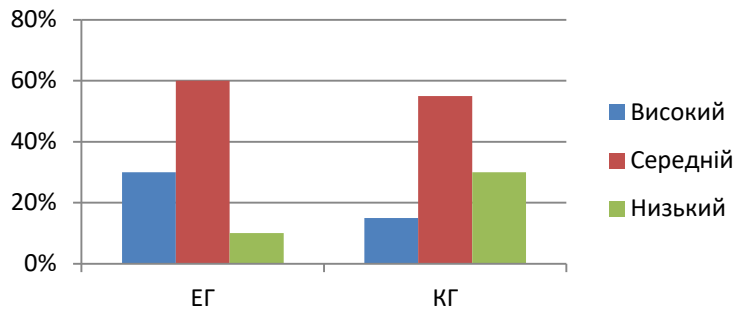

Рис. 2. Результати сформованості рівня моральних почуттів дітей середнього дошкільного віку у процесі ознайомлення з природним довкіллям на контрольному етапі експерименту.

Таким чином, розроблений комплекс заходів, які передбачала наша модель роботи з підвищення рівня моральних почуттів у дітей середнього дошкільного віку у процесі ознайомлення із світом природи, що проводилася у ЕГ, показала свою ефективність. Порівнявши результати груп на констатувальному й на завершальному етапі, можна стверджувати, що в ЕГ високий рівень у цій групі зріс на 10%, показники низького рівня теж знизилися на 10%. У КГ, де робота не проводилася, результати показані без динаміки.

Отже, варто говорити про ефективність моделі формування моральних почуттів у дітей середнього дошкільного віку при ознайомленні із природним довкіллям. Авторська модель виявилася результативною, а гіпотеза підтвердилася.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2017. № 1. С.16.
2. *Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1 – 2 класи*. Київ : ТД "Основа – Центр+", 2018. 240 с.

3. Маршицька В. В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 2016. 20 с.

4. Семенчук В. М. Характеристика загальних підходів до екологічної освіти й виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Освіта Донбасу*.[№ 5](#). 2006. С. 62–67.